КОСОВИЧ О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОНТАМІНАЦІЯ У ДЗЕРКАЛІ НЕОНОМІНАЦІЇ. ЛІНГВОКРЕАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ

У статті розглядається контамінація (блендинг) як самостійний спосіб словотворення, виявляються універсальні і лінгвокреативні особливості контамінацій (блендів), які функціонують в сучасній французькій мові, що дозволяє розглядати контамінацію (блендинг) в широкому смислі в рамках загальної лінгвістики.

Ключові слова: інновація, неологізм, усічення, контамінація, телескопізм.

В статье рассматривается контаминация (блендинг) как самостоятельный способ словообразования, расскрываются универсальные и лингвокреативные особенности контаминаций (блендов), которые функционируют в современном французском языке, что позволяет рассматрывать контаминацию (блендинг) в широком смысле в рамках общей лингвистики.

Ключевые слова: инновация, неологизм, усеченное слово, контаминация, телескопизм.

The article deals with contamination (blending) as a separate way of word formation, with universal and linguistic creative peculiarities of contaminations (blends) that function in modern French language, this makes it possible to consider contamination (blending) in the broad sense within the limits of general linguistics.

Key words: innovation, neologism, truncated word, blending, portmanteau word.

Актуальність даної статті пояснюється перспективністю вивчення явища контамінації (блендингу) завдяки активному розповсюдженню даного феномену в системі сучасної французької мови, що передбачає однозначне визначення статусу контамінації (блендингу) в рамках словотворення, виокремлення об'єктивних класифікаційних характеристик, які дозволяють диференціювати контамінації з-поміж одиниць інших словотвірних типів, опис специфіки таких лексем. **Об'єктом** дослідження в даній науковій розвідці є інновації-контамінації французької мови початку XXI століття. **Предметом** дослідження є універсальні особливості контамінованих лексем, їхні лінгвокреативні особливості. **Метою**

даного наукової розвідки є вияв характерних особливостей контамінацій (блендів) у складі сучасної французької мови.

Контамінація (блендинг) є самостійним способом словотворення, що породжує своєрідні одиниці – контамінації (бленди), які володіють як універсальними, так і лінгвокреативними особливостями.

Слова-бленди є типом лексики, яка може бути створеною завдяки усіченням. Не йдеться про усічення в чистому вигляді, а про комбінацію кількох способів. М. Гревіс веде мову також про *складені слова* або *слова-валізки*. Останній термін походить від *portmanteau word* (англ.), а відтак є калькою з англійської мови [1:234].

Телескопізм "є словом, створеним амальгамою початкової та кінцевої частин слова" [2], словом, утвореним злиттям щонайменше двох слів, наявних у мовному лексиконі. "Формально, даний метод утворення лексичних одиниць, особливо іменникових, характеризується телескопією двох основ, кожна з яких є усіченою, однак за таких умов, коли новостворене слово зберігає спільний сегмент двох основ, як наприклад, ***informa****(tion) (auto)****matique*** → *informatique*" [3:52].

Зазначимо, що чимало лінгвістів не визнають даний спосіб самостійним. Так, зокрема В. М. Лейчик, аналізуючи лексичні елементи, утворені з допомогою цього методу у французькі мові, розглядають контамінацію як прояв народної етимології або ж аналогії [4:16]. Цьому положенню можна протиставити підхід, що знайшов відображення в працях Л. О. Тарасової, яка вважає телескопію самостійним способом словотворення [5:42]. Окрім вкрай суперечливого трактування статусу лексичних одиниць, утворених в результаті використання цього способу словотворення, складність їхнього аналізу викликає і неоднозначне тлумачення терміну *контамінація*. Найширше трактування таких лексем спостерігаємо у працях О. М. Ардаматської, яка вважає такі слова *телескопізмами* — лексичними одиницями, утвореними з будь-яких фрагментів і контрактур [6:19]. На думку Г. М. Алієвої *телескопізм* є результатом міжсловного нашарування, коли "на

кінець основи одного слова накладається початок другого слова. Таким чином, виникає складноскорочене слово особливого типу, що включає в своє значення семантику обох об'єднаних слів, а в свою основу — їхні основи" [7:36]. К. Л. Єгорова дещо звужує межі терміну *телескопне слово* і відзначає, що в його формуванні "беруть участь два слова, накладаючись одне на інше таким чином, що у новотвору з'ясовуються загальними для обох джерел, як би таких, що злилися в одне, цілі звуки, морфеми, склади" [8:57]. За такого підходу до складу елементів не входить значна кількість слів, утворених тільки усіченням морфів, і, які слугують лексичною основою явища телескопії. Типовим прикладом таких лексем є ***proxélicisme*** ← *proxénétisme* + *prosélytisme (religion qui fait le trottoir).* В семантиці цього елемента поєднуються значення його компонентів.

Як підкреслює О. М. Бортнічук та інш. термін "телескопія" виник для найменування цього способу словотворення у зв'язку з тим, що процес утворення слів нагадує складання трубок телескопу [9:174].

Тобто, загальне правило телескопізму (слова-валізки) полягає у поєднанні усічення і складення. За М. Гревісом об'єднуються початок слова і кінець слова. Він зазначає, що телескопізми з'являються через комбінацію не тільки початку (апокопа) одного слова і закінчення (афереза) другого, але й також об'єднання початків і закінчень слів між собою [10:234]. Два останніх можуть комбінуватись з простими словами. Назвемо різні типології цього феномену: апокопа + афереза: *camé*ra + magnéto*scope* → *caméscope*; апокопа + апокопа: *mo*dulateur + *dém*odulateur → *modem*; афереза + афереза: v*inyl*e + cot*on* → *nylon*; апокопа + просте слово: *télé*phone + *carte* → *télécarte*; афереза + просте слово: *bureau* + informa*tique* → *bureautique*. Ж. Горсі додає ще останню модель — апокопу або аферезу і синкопу: *medi*a + sémi*ologie* → *médiologie* [11:225]. В даному контексті М. Гревіс зазначає, що не варто плутати телескопізми з явищем гаплології, що "редукує в одну форму подібні склади" [12:234].

Ми трактуємо контамінацію як самостійний спосіб словотворення у французькій мові, який полягає у поєднанні двох або більше усічених основ чи слів, а також злиття повного слова/основи з усіченим, внаслідок якого утворюється нове слово, яке повністю чи частково поєднує значення всіх структурних компонентів, які входять до нього. Незважаючи на розмаїття суміжних термінів на позначення одиниць, які є результатом такого процесу, перевагу надаємо терміну *контамінація*, як більш традиційному, та на нашу думку, об'ємнішому з-поміж аналогічних.

Отже, до контамінацій відносимо одиниці, в процесі утворення яких діють два процеси – усічення і об'єднання компонентів, а при об'єднанні вихідних форм шляхом накладення активізується процес усічення. Контамінація, таким чином, є результатом взаємодії двох (зазвичай) або більше вихідних одиниць, які проходять процес усічення і об'єднуються в єдину лексему, і мають подібні фрагменти в своїй структурі і комбінуються шляхом накладення.

Таким чином, контамінаційне твірне (бленд) — номінативна модельована одиниця, утворена, як правило, з двох слів з усіченням щонайменше одного з них у місці з'єднання, з можливим накладенням і вставками морфів, а також зі збереженням акцентно-складової структури одного з вихідних слів, взятого в якості морфологічного зразку.

На нашу думку, через специфіку творення, термін *контаміноване утворення* знаходиться в проблематиці понятійних меж, а, відтак постає питання його інтеграції чи неінтеграції у сферу регулярних мовних механізмів. З одного боку, деякі лінгвісти вбачають в контамінації повну її відмінність, або оцінюють його як феномен, який залишається за межами мови по відношенню до інших лінгвістичних знаків. Це позиція Ж. Парі [13], Ж. П. Мартена [14] і Ж. Мілнера [15], які наполягають на "протиприродному" характері цього способу творення слів. Натомість, інші науковці ранжують телескопізм серед слів, що продукуються в межах мови. Так, М. Рона [16], Л. Гільбер [17],

М. Ф. Мортюро [18] унормовують ці утворення у звичне функціонування лексичної неології. Услід за А. Гризійон [19] і Б. Фраденом [20], ми пропонуємо продемонструвати те, що сфера контамінованого утворення є значно складнішою, що передбачає нестійкий дискурсивний, мовленнєвий компроміс, який діє на межі нормативності і креативності. При цьому, така лексема складає своєрідний лексичний спосіб, який "грає" на пластиці, еластичності мови, аби таким чином переглянути/розсунути її межі. Такий перегляд передусім відноситься до матеріальності лексем, і знаходить глибокі мотивації тільки на семантико-референтному рівні.

З точки зору лексики, контамінація є немовби прошарком чи нестійким проміжком лексикону стосовно її дискурсної актуалізації. Напариклад: *"De fait, jusque dans les dernières décennies du XX e siècle, les* ***consommateurs*** *français (exception faite d'une poignée de militants) s'apparentaient plutôt... à des moutons. Mais l'auteur observe depuis quelques années l'émergence de nouveaux comportements qui présagent d'une véritable prise de pouvoir des "****consommacteurs****"* [24]. Цей приклад демонструє типову контамінацію ***consommacteur***, що базується на амальгамі двох лексем-джерел *consommateur* + *acteur*. Одиниця *consommacteur* таким чином інтеґрується в склад дискурсивної неології, відзначаючись креативністю, однак будучи створеною за повторної циркуляції чи повторного використання лексем з наявного мовного матеріалу. Дискурсивний об'єм цієї контамінації також виявляється в його кон'єктурній природі (чи походженні), що виражається в тому, що ця лексема не виходить за межі даного контексту. За цього, контамінація *consommacteur* з'являється як спонтанне утворення, яке уможливлює зародження нового слова на основі двох існуючих, "не вдаючись до морфологічної логіки" [21]. Можемо стверджувати, що даний спосіб використовує саме той пласт ("проміжок"), що веде від мови до мовлення, закріплюючись на неологічних матрицях, запрограмованих мовною системою. Зазвичай, домінуюче значення одно зі складників такого новотвору посилюється за рахунок семантики решти елементів, а також

завдяки смислового відтінка, що може вноситися і суфіксом (якщо він наявний). Як зазначає М. Ю. Гетманськая часто ці значення нашаровуються одне на одного таким чином, що інколи важко визначити, яке з них є визначальним [22]. Як наслідок такої взаємодії є поява одного нового стилістично маркованого значення, яке містить всі решта смислів.

Л. Ф. Омельченко вважає, що в основі створення *телескопійних слів* знаходиться навмисність, обумовлена не тільки потребою позначення понять, що заново виникають, а також прагненням до оригінальності, бажанням надати мові експресивності [23:68]. Незвичність таких лексем дозволяє використовувати їх в газетних, журнальних публікаціях для створення певного комічного ефекту, для надання гостроти, для привернення уваги до публікації загалом. Наприклад: ***bonimenteur*** ← *boni + menteur;* ***lutopiste*** ← *lucide + optimiste;* ***hoolinaute*** ← *hooligan + internaute*. Експресивність, емоційність передається з допомогою різних стилістичних засобів, зокрема, використанням оказіональних (випадкових) новотворів, які становлять значний відсоток в контамінації, і досить часто застосовуються в рекламних текстах тощо. Наприклад, жартівливі слова-гібриди: ***chocolâtrie*** ← *chocolat + idolâtrie,* ***vodkabulaire*** ← *vodka + vocabulaire,* ***yogourmandise*** ← *yogourt + gourmandize,* ***Rôtizzéria*** ← *rôtisserie + pizzéria,* ***vivifantastique*** ← *vivifiant + fantastique.*

Стосовно морфологічного плану, контамінована лексема знаходиться на межі неології через складення вихідних елементів, за причиною екстремального характеру реалізації таких одиниць, що призводять до перегляду встановлених мовних меж. По-перше, контамінація, наприклад, *teknival*, порушує лінгвістичний знак, впливаючи на цілісність матеріальної форми знаку. По-друге, контамінація продукує гібридну рекатегоризацію або лексичний прошарок, що "противиться" диференційній організації лексем. Приклад ***clavardage*** в морфологічному плані є презентацією N + N *(clavier + bavardage)*, що найчастіше спостерігаємо в модерних

дискурсах. Також для реорганізації/злиття лексем є частоуживаними і такі комбінації:

N + Adj: *"On va continuer la fête dans le V e. Et, à cette heure-ci, le seul moyen de transport qui ne coûte pas trop cher, c'est le* ***Noctilien****", glissent-ils"* [25]; ***Noctilien*** *←* ***noct****urne et franc****ilien***;

Adj. + N:*"Quelque 92% des* ***mobinautes*** *ont ainsi surfé au moins sur un site via leur mobile, soit près de deux points de plus qu'en avril 2012"* [26]; ***mobi****naute ← mobile + inter****naute;***

N + V:*"Lapa l'a pas tout dit. nightmare cauchemar,* ***cauchemarrer****. C'est pas drôle hein?"* [27]; ***cauchemarrer*** *←* ***cauche****mar* ***+ marrer;***

V + N: *"Tu te laisses* ***poustache****? " — comprendre: "Tu te laisses pousser la moustache?" — est pourtant un refrain qu'on entend à nouveau un peu partout, notamment dans les rues d'Angoulême"* [28] ***poustache*** *←* ***pou****sser + mou****stache;***

Adj + Adj:*"Le 4 janvier, Ernst Martens ira chercher ses euros à la banque. Son premier achat sera une rose pour sa femme Veronika,* ***euromantique****, cet Ernst"* [29]; ***euromantique*** *←* ***euro****péen +* ***ro****mantique;*

N + Adv:*"Il me faudrait plus qu'un dîner arrangé pour m'engager* ***sarkozyquement****..."* [30] ***sarkozyquement*** *←* ***Sarkozy*** *+ criti****quement.***

Спостерігаємо чималу кількість неоконтамінацій, створених з допомогою даного способу, які ввійшли до складу словника або знаходяться в процесі входження: *clavardage ← clavier + bavardage* (квебизм, створений з метою заміни англіцизму *chat*); *codec ← codeur + décodeur; Internaute ← internet + aéronaute*; *nétiquette* (з англ. *netiquette — network "réseau" + etiquette*.

На нашу думку контамінація є самостійним способом утворення нових слів, що виступає відокремлено від абревіації, скорочення, словоскладання тощо. В сучасних умовах розвитку французької мови контамінаційне словотворення виявляє тенденцію до подальшої активної дистрибуції. Такі лексеми, що є "чудернацькою" комбінацією лексичних елементів як в структурному, так і в семантичному плані, здатні виступати

стилістичним засобом репрезентації інформації у "стиснутій" формі та можуть використовуватися не тільки з метою економії мовленнєвих засобів, але й здебільшого з метою експресії чи створення комічного ефекту. Контамінований слово є результатом лінгвальної креативності, яка може бути як підсвідомим, так і цілеспрямованим мовленнєвим актом. Окрім цього зазначаємо активне проникнення таких новотворів з розмовного стилю сучасної французької мови в інші регістри, що черговий раз підтверджує тезу про продуктивність контамінації, як особливого способу словотворення на сучасному етапі розвитку французької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1.*Grevisse M.* Le bon usage. Grammaire française / Maurice Grevisse. — Paris, Editions J. Duculot, Gembloux, 1993. — 1762 p. 2.Larousse. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais. 3.*Mortureux M.-F.* La lexicologie entre langue et discours / Marie-Françoise Mortureux. — Paris, SEDES (Campus Linguistique), 1997. — 192 p. 4.*Лейчик В. М.* Об одном малоизученном способе словообразования ("Телескопные слова" современного французского языка) [Текст] / Владиимир МоисеевичЛейчик // Филологические науки. — 1966. – № 3. — С. 14-21. 5.*Тарасова Л. А.* Словообразовательные способы нерегулярного сокращения морфов в современном английском языке (на примере телескопии) [Текст] / Людмила Александровна Тарасова. — Ашхабад: МНО ТССР, 1989. — 82 с. 6.*Ардаматская Е. Н.* Акронимия как форма адаптивности языковой системы (на материале английской морской терминологии) [Текст]: автореф. дис. ... канд. филол. наук. 10.02.04 / Елена Николаевна Ардаматская. — Л., 1987. — 20 с. 7.*Алиева Г. Н.* Окказионализмы в императивном дискурсе [Текст] / Гюльнара Низамовна Алиева // Пушкинские чтения-2002 : Материалы межвузовской научной конференции. — СПб., 2002. — С. 36-37. 8.*Егорова К. Л.* О так называемом телескопическом словообразовании [Текст] / К. Л. Егорова // Филологические науки. — 1985. — № 5. — С. 56-60. 9.*Бортничук Е. Н., Василенко И. В., Пастушенко Л. П.* Словообразование в современном английском языке : учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. / Елена Николаевна Бортничук, Ирина Васильевна Василенко, Людмила Павловна Пастушенко; под ред. Ю. А. Жлуктенко. — Киев : Вища шк.,1988. — 261 с. 10.*Grevisse M.* Le bon usage. Grammaire française / M. Grevisse. — Paris, Editions J. Duculot, Gembloux, 1993. — 1762 p. 11.*Gorcy G.* Les mots-valises, communication du 18 décembre 1998, Mémoires 1998-1999/ Gérard Gorcy. — pp. 217-226. 12.*Grevisse M.* Le bon usage. Grammaire

française / Maurice Grevisse. — Paris, Editions J. Duculot, Gembloux, 1993. — 1762 p. 13.*Paris J.* L'agonie du signe / Change 11 // Jean Paris. — P., 1972. — pp. 133-173. 14.*Martin J. P.* La condensation / Jean-Paul Martin. — P. : Poétique 26, 1976. — pp. 181-206. 15.*Milner J.* Les monstres de langue / Judith Milner. — DRLAV 27, 1982. — pp. 24-45. 16.*Ronat M.* L'hypotexticale / La Langue manifeste (éd. M. Ronat) // Mitsou Ronat. — Paris, Action Poétique, 1975. — pp. 89-102. 17.*Guilbert L.* La créativité lexicale / Louis Guilbert. — Paris : Larousse, 1975. — 285 p. 18.*Mortureux M.-F.* La lexicologie entre langue et discours / Marie-Françoise Mortureux. — Paris, SEDES (Campus Linguistique), 1997. — 192 p. 19.*Grésillon A.* La règle et le monstre : le mot-valise. Interrogations sur la langue, à partir d'un corpus de Heinrich Heine / Almuth Grésillon. — Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1984. — 192 p. 20.*Fradin B.* Les mots-valises : une forme productive d'existants impossibles?/ Danielle Corbin et al. Mots possibles et mots existants / Bernard Fradin. — Silexicales 1, Université de Lille 3, 1997. — p. 101-110. 21.*Gaudin F., Guespin L.* Initiation à la lexicologie française (De la néologie aux dictionnaires), Champs linguistiques / François Gaudin, Louis Guespin. — Bruxelles : De Boeck-Duculot, 2000. — 355 p. 22.*Гетманская М. Ю.* Семантико-стилистические особенности телескопизмов в современном русском языке [Електронний ресурс]/ Марина Юрьевна Гетманская. — Режим доступу : uch_2008_VII_00023.pdf. 23.*Омельченко Л. Ф.* Телескопия — один из малоизученных способов глаголообразования современного английского языка [Текст] / Лариса Федоровна Омельченко // Филологические науки. — 1980. — № 5. — С. 66-71.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

24.*Les Echos*, le 09/01/2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://lecercle.lesechos.fr/cercle/livres/critiques/221162589/consommacteurs-pouvoir. 25.*Le Parisien*, le 11/04/2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.leparisien.fr/paris-75/paris-75005/une-nuit-a-bord-du-noctilien-11-04-2009-475264.php. 26.*Libération*, le 13 juin 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ecrans.liberation.fr/ecrans/2013/06/13/les-mobinautes-francais-surfent-pres-de-4-heures-par-mois_959088. 27.*AgoraVox*, le 17 septembre 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.agoravox.fr/tribune-libre/article/hopitaux-francais-le-cauchemard-en-61704. 28.*Charente Libre*, le 26 août 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.charentelibre.fr/2010/08/26/article-5-festival-du-film-tendance-tout-le-monde-se-laisse-poustache,339692.php. 29.*Libération*, le 31 décembre 2001 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.liberation.fr/evenement/2001/12/31/douze-pays-sortent-leurs-mouchoirs_388844. 30.*AgoraVox*, le 19 septembre 2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://mobile.agoravox.fr/tribune-libre/article/mme-carla-bruni-sarkozy-a-la-bbc-44639.